

ОПСАДА УЛЦИЊА 1696. ГОДИНЕ

Због важности Улциња као најистакнутије стратешке тачке јужног Јадрана, Млечани су овај град освојили већ 1426. године, да би га Турци у свом надирању на Балкан преотели 1571. године. Одмах након тога Турци су у Улцињу населили неколико стотина алжирских гусара, који су гусарењем угрожавали промет и трговину по Средоземном, а посебно Јадранском мору, све до краја XVIII стољећа. Наравно, у тим акцијама највише су страдавали Млечани, па како су често и најоштрији протести у Цариграду били бескорисни, то су за вријеме морејског рата, и то баш 1696. године, ријешили да град поново освоје, како би ту опасност отклонили, а у чему нису успјели.

Пкушај освајања Улциња 1696. године је типична десантна операција, па је за нашу војну повијест јако интересантна.

На основу службених извјештаја и докумената из Државног архива у Венецији та опсада је описана од Г. Станојевића и објављен у броју 1 године XVI књ. XX, Историјских записа.

Међутим, без обзира на то што су извори за тај приказ службени извјештаји, мора бити јасно да су они тежили томе да оправдају један тежак пораз, другим ријечима да су састављени на посебан начин, па да и неслужбени подаци, за оцјену тог догађаја опсаде, имају своју посебну вриједност.

У питању је Дневник једног судионика операције (по свој прилици нашег човјека), вођен сваки дан, од самог почетка, па до краја акције. Име му није назначено, али је без сумње био неки функционер, којему је много тога у тој операцији било познато. Пријепис тог дневника налази се у једној књизи биљежака каноника др Николе Капора, а извршен је руком поменутог Капора непосредно након самог догађаја. Дневник је писан талијанским језиком, и то нарјечјем говорним језиком тадањег ужег и ширег политичког подручја Млетачке републике.¹

Да би се изјегло сувишно понављање, овај ће се приказ ограничити само на истицање и обраду разлика према изложеном току догађаја како је изнесен у поменутој књизи *Историјских записа*.

¹ Дневник се налази у Архиву Капора у Корчули.

Први дан дневника је 31. јул 1696. године, а мјесто Сплит, као зборна точка за сакупљање војске са подручја сјеверне Далмације. Тог дана је на сплитској обали извршена свечана смотра сакупљених чета, док је сплитски надбискуп Козми (Cosmi), војску благословио и преко својих помоћника на талијанском и хрватском језику осоколио за подузету акцију.

Првог августа стигао је конвој из Венеције са лађама, ратном опремом и војском, а што се је сигурно односило на плаћеничке чете ангажиране у Италији. Конвоју су се придружиле чете скупљене у Сплиту, па је заједнички конвој 2. VIII кренуо даље. Веће лађе вукле су мање (до шест мањих), и тог дана Конвој је стигао само до Брача. Уз повољан вјетар, 3. VIII конвој је прошао уз Хвар и Корчулу и стигао до луке Прапатна на југу Пељешца, а ноћу се је усидрио у Стону, гдје се је преко „Морлака“ снадбјео стоком,

Четвртог је конвој допловио у Цавтат, гдје је Генерални провидур примио посланике Дубровачке републике и писмену поруку дубровачког надбискупа, те ријешио спорове у односу на штете учињене од „Морлака“, а што је све карактеристично у односу на двоструку улогу Дубровника у току овог потхвата.

Петог је конвој стигао у Херцег-Нови, гдје му се је придружила војска са подручја Црне Горе. Тако формиран конвој кренуо је осмог ноћу за Улцињ, па је у току деветог на плажи Жирани (Girana) код Улциња извршено искрцавање и формирање мостобрана. Прикупљање снага извршено је, дакле, у три центра: Венецији, Сплиту и Херцег-Новом, и најдужи дио превоза, тј. релације Венеција — Улцињ, трајао је око петнаест дана.

Најинтересантнији подаци дневника, а који баш недостају у поменутом приказу, односе се на питање војног састава, људства, које је у овом потхвату-десантној операцији учествовало. Подаци о људству чести су у свакодневном опису догађаја, а посебно су издвојени у додатку на крају дневника. Укупно бројно стање није наведено, али су дубројане све јединице, које су у овој операцији учествовале, а што је важно за доношење оцјене о току и успјеху потхвата.

Експедиција је била састављена од плаћеничких чета, те на брзину сакупљених територијалних јединица, а што је наведено у опису од 31. јула.

Заповједник експедиције био је генерални провидур Далфин Данијел, док је према подацима додатка дневника неку врсту главног штаба сачињавао сарђент генерал Вијмес и главни војни сарђенти Гегер и Фанфоња (Ghegher и Fanfogna).

Артиљеријом је заповиједао виши интендант колонел Буко (Bucco), а коњицом бригадијер колонел Ласкари (Lascari) (одред од 150 коњаника).

Плаћеницима заповиједали су, и то:

Регименти Италијана — колонел Оди (Oddi)

Регименти прекобрђана — колонел Бернардини
 Регименти прекобрђана — колонел Карара (Carrara)
 Регименти прекобрђана — колонел Мауромати
 Регименти драгуна (али само двјема четама, којима су били придружени и Абручани) — колонел Горњи (Gornì)
 Регименти прекомораца — колонел Карпоне (Carpone)
 Регименти прекомораца — колонел Саламонић
 Регименти прекомораца — колонел Висковић
 Регименти прекомораца — колонел Бата (Batta) из Улциња.
 Територијалној војсци заповиједали су, и то:
 Јединици Которана и Херцегновљана — кавалер Болица (Bolizza) Млађи и кавалер Буровић
 Јединици Паштровића и Будвана — плаћени поручник колонел Коминћиоли (Comincoli), бивши заставник у Будви
 Јединици Сплићана, Клишана и Пољичана — кавалер виши интендант Алберти
 Јединици Макарана и Приморјана — њихов заставник Лукшић
 Јединици Трогирана и Каштелана — њихов заставник и виши интендант Раћетини (Racetini), и њему подређени заставник Каштела Змарић, те капетан округа Ђура (Giura)
 Јединици Шибеничана и Скрадињана — колонел виши интендант кавалер Шимунић Грисани
 Јединици округа задарског — колонел Посхидариа (Posidaria) и њему подређени заставник Шпингароли
 Јединице из осталих подручја Далмације нису биле позване да учествују у походу, како граница не би остала незаштитаена, тако да ни колонел канаат ни кавалер Заворео, ни кавалер Синобад нису имали одобрење да напусте своја подручја.
 Појам „регимента“ плаћеничке војске не може се схватити у садањем смислу ријечи „пук — пуковнија“, јер су то биле мале и бројно различите војне јединице скупљене и овисне од свог заповједника.

Јединице територијалне војске биле су мале групе наоружаних људи, које су се формирале од случаја, до случаја, у условима практично отворених граница према Турској, под вођством њихових локалних и у бојевима истакнутих вођа. Ове јединице биле су мале и њихово бројно стање било је овисно од различитих увјета.

Ако претпоставимо да бројно стање свих поменутих формација просјечно није могло да износи више од 250 људи, онда се мора закључити да укупно бројно стање ове експедиције није могло да износи више од 4000 до 5000 људи.

Плаћеничка војска, како се то из пописа види, била је састављена од Талијана, али се из Дневника (12, 23, 24, 27. VIII), види да је било и Француза, док су територијалне јединице из Далмације и Црне Горе биле састављене од Хрвата и Срба дотично Црногораца.

Војска није била претходно увјежбана, а ни међусобно позната, те неповезана неким јачим политичким, или војним ауторитетом. И требало је сада да та шарена кршћанска војска уложи напоре и ризикује своје животе, како би, у корист Венеције, освојила неку турску тврђаву на крајњој граници садашње Црне Горе према Албанији. Задатак свакако врло тежак и за појмове средњовјековног човјека, када је вјера била главни ослонац друштвеног морала.

Дисциплина и морал војске био је врло лош. Још експедиција није била ни стигла у Улцињ, а у Херцег-Новом стријељан је један војник због отказивања послуха свом претпостављеном. Слични случајеви слиједе одмах по извршеном десанту (Дневник 12. VIII), када је стријељан један Француз ухваћен на бјегу у Тврђаву, а други убијен на самом улазу у тврђаву улцињску.

Посебно се такви случајеви настављају након неуспјелог првог јуриша на тврђаву улцињску (дне 18. VIII), када је дисциплина и морал видно попустио. Дне 23. VIII бјеже Турцима поново Французи, а 24. VIII један кршћанин, који је у танчине био упознат са свим војним подацима опседатеља, а што доводи до одлуке да се из борбе на лађе повуку дне 25. и 27. VIII све сумњиве особе, углавном Французи.

У таквој ситуацији вођство прибјегава познатим методама дизања морала. Тако, након одбијеног напада турских снага (Дневник 20. VIII), ген. провидур дарива јединице које су у томе учествовале са петсто дуката сребра, пред други јуриш на тврђаву 2. IX даје вечеру официрима и добровољцима, дарива гренадире са по дукатом, те обећава велике награде, а 3. IX тј. пред сам јуриш, позива на свечани ручак официре, док војницима дијели већу количину ракије.

Међутим, све те мјере нису користиле да одважност и срчаност људства подигне на потребну ризину.

Први јуриш дне 18. VIII пропада због непослушности заповједника, док је мали број војника стигао до бреше на зиду тврђаве.

Још катастрофолнији по својим посљедицама био је други јуриш, дне 3. IX који је тако рекући завршио а да није ни започео, на подножју самих зидова тврђаве, опћом констернацијом, паником и бјежањем уз отворено одбијање „Морлака и Скиавона“ да се одваже на напад иако су се претходно хвалили како ће напад подузети.

Међутим, насупротив њима стајала је посада бранилаца муслиманске вјере, до крајности фанатизирана и ријешена да до задњег човјека изгине у борби за обрану тврђаве. (Није познато да ли су браниоци били Турци, или Албанци муслиманске вјере).

Сам ток војних операција, у односу на приказ Станојевића, у Дневнику је углавном једнако описан, па није потребно посебно понављати. Нешто су обилнији подаци о артиљеријским припре-

мама, те броју и врсти артиљеријских оруђа, која су у току опсиједања употребљена. Тако је према подацима Дневника опсада започела са четири мортара (бацача)², док су у току опсаде додати још један топ од 30 либара³, те извјестан број мањих калибара, тако да је извјесно вријеме тврђаву бомбардирало 15 артиљеријског оруђа, осим мортара.

Вриједно је споменути и постављање једне мине извршено од вода минера под вођством гдина Думињи (Duminji) дне 23. VIII (тј. након неуспјеха првог јуриша). За мину је употребљена количина од 40 барила праха (барута) те доста бомба. Међутим, конфигурација терена и положај зидина био је такав да експлозија није дала очекивано разарање.

Само бомбардирање тврђаве било је доста оштро, са циљем да деморализира браниоце, а затим да отвори брещу у зидинама тврђаве. На зиду тврђаве, бреша је била отворена још прије првог напада, а након тога проширивана до пред други напад, али изгледа неефикасно и у недовољној мјери да би нападачи могли извршити један лаки продор у град.

Ток првог јуриша слабо је у Дневнику обрађен. Напротив, доста су обилни подаци о организацији и току другог јуриша на дан 3. IX. Тако је још 1. IX припремљена диверзија са стране мора са неколико покривених мањих бродова. Дне 2. IX јуришни одред од око 700 бораца са три колонела, више капетана, алфиера и других чиновна, осим добровољаца заузео је полазни положај подно тврђаве у слиједећем распореду:

1. На челу јуришне колоне била је јединица од 40 гренадира под заповједништвом гдина Манси и капетана Пегросо (Pegrosso),

2) Слиједит ће је јединица од 50 драгуна са Абручанима под заповједством капетана Месине (Messine),

3) Њих ће слиједити стотину прекомораца под заповједништвом вишег сарђента Маине,

4) Затим, остатак драгуна и Абручана под заповједништвом колонела Гориј, Лиегесе и поручник колонела Фалкини (Falchini) те другим официрима,

5) Одред од стотину и педесет војника под заповједништвом колонела Киобер и поручника колонела Терси (Chiober и Tersì),

6) И, на крају, јединица од три стотине пјешака по заповједништвом колонела Оди и поручника колонела Ротали те вишег сержена Бертини. Од ове јединице било је издвојено у цамији подно тврђаве стотину мушкетира, са задатком да у току напада пушкарају по браниоцима на зидовима тврђаве.

² Мортар — топ кратке цијеви а великог калибра, подесан за рушење зидова.

³ Либра — тежинска мјера — око пола кг. У средњем вијеку калибар топова није означаван промјером цијеви, него тежином одговарајуће гвоздене кугле.

⁴ Барило — мјера за запремину — око 60 литара.

Наведеним јединицама придружени су били још добровољци, претња ген. провидура и капелана D. Zuanne.

Трећег у јутро дат је знак за напад пуцњем из топа, након чега је колона кренула у напад уз звукове труба и фрула те ударање бубњева. Међутим, при самом покрету ватром бранилаца био је рањен капетан гренадира Пегросо и само су га неколицина даље слиједила, док је међу осталим било мртвих и рањених. Цијеле јуришни састав одједном је стао на подножју зидина и нитко се није усудио да креће даље. Војнике је заватила паника, констернација и бјежање. Интервенције и сокољење официра нису користили.

Генерални провидур, видећи све то, а посебно тешкоће успона на зидине, немогућност да се поврати дух код непослушних, док су „Морлаки и Скиавони“ одлучно одбили да пођу у напад, ријешили је по свом нахођењу и мишљењу свог савјета да прекине јуриш и одустане од даљње опсаде.

Како се види, најприје су попустиле плаћеничке чете из Италије које су биле на челу колоне, а што је одмах прихватио и славенски елеменат, па је тако, колико сами јуриш толико и могућност даљњег опсједања тврђаве, постала илузорна.

Четвртог септембра извршено је без тешкоћа и ометања укрцавање топова, материјала и војске на лађе, а петог је конвој кренуо натраг.

Шестог септембра конвој је стигао до Ластве, а седмог је олуја са југозапада (Grbin), бјеснила морем и била би уништила бродовље на отвореној плажи Улциња, да се случајно са одласком окасило.

И тако је завршила опсада улцињске тврђаве, која је Млетачку републику стала доста жртава и новца. Резимирајући цијели ток догађаја, могло би се закључити да организација није била лоша, средства издашна, а број бораца довољан. Отказало је оно што је најважније, тј, дисциплина и морал, насупрот фанатизираних бранилаца тврђаве.

Амброз Капор